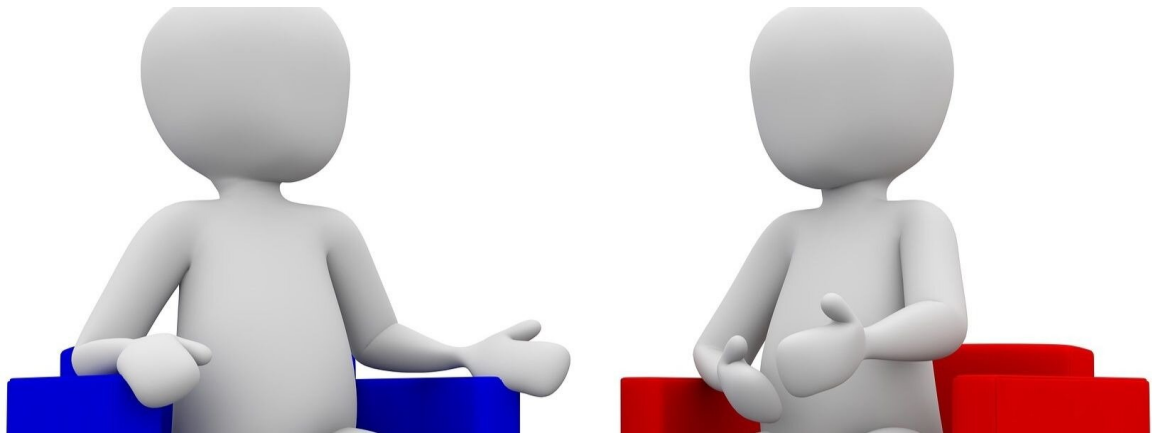




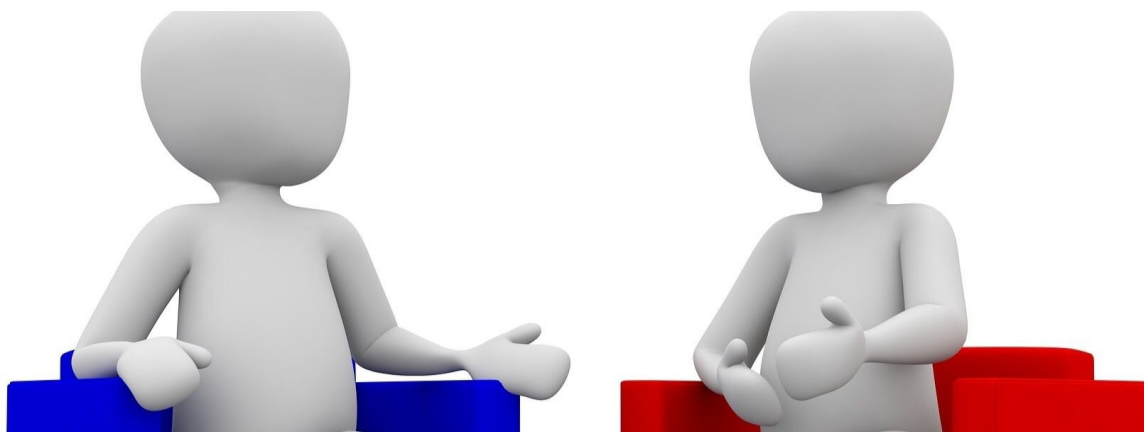
Erystyka – czyli Schopenhauerowskie przedstawienie człowieka.

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Prezentacja TED](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Marek Aureliusz, *Rozmyślania, Księga II*, tłum. Marian Reiter.
- Herbert Zbigniew, *Potęga smaku*.
- Różewicz Tadeusz, *List do ludożerców*.
- Schopenhauer Arthur, *Erystyka, czyli sztuka prowadzenia sporów*, tłum. Łucja Konarska, Bolesław Konarski, Kraków 1973.
- Schopenhauer Arthur, *Erystyka, czyli sztuka prowadzenia sporów*, tłum. Łucja Konarska, Bolesław Konarski, Kraków 1973.
- Schopenhauer Arthur, *Erystyka czyli sztuka prowadzenia sporów*, tłum. Łucja Konarska, Bolesław Konarski, Kraków 1973.
- Kotarbiński Tadeusz, *Przedmowa*, [w:] Schopenhauer Arthur, *Erystyka czyli sztuka prowadzenia sporów*, Kraków 1968.

Wprowadzenie



Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Spór towarzyszy nam na co dzień. Spieramy się w kwestii poglądów politycznych, w sprawie organizacji wspólnie spędzanego czasu ze znajomymi i rodziną, odnośnie do właściwych sposobów rozwiązania określonego problemu... Żyjemy w kulturze, która wysoko ceni indywidualizm, zatem wymaga się od nas, byśmy w licznych kwestiach mieli własne stanowisko, byśmy rozpoznawali i wyraźnie wyrażali swoje potrzeby, bronili swoich praw, zmierzali do osobiście wyznaczonych celów... Gdy przekonaniu o własnym prawie do indywidualnych wyborów towarzyszy przekonanie o analogicznym prawie innych ludzi, mamy do czynienia z liberalną postawą światopoglądową. Jeśli jednak tak bardzo skupiamy się na tym, że:

((Tadeusz Różewicz

List do ludożerców

[...]

Ja mnie mój moje

Mój żołądek mój włos

Mój odcisk moje spodnie

Moja żona moje dzieci

Moje zdanie

[...]

Źródło: Tadeusz Różewicz, *List do ludożerców*.

to trudno pamiętać i rozumieć, że

((Tadeusz Różewicz

List do ludożerców

Inni ludzie też mają
Dwie nogi i siedzenie.

Źródło: Tadeusz Różewicz, *List do ludożerców*.

I nierzadko bardzo liberalnemu nastawieniu do siebie i przysługujących nam prerogatyw towarzyszą oczekiwania, że inne osoby powinny ustąpić nam miejsca, dostępu do upragnionych dóbr i w ogóle ustąpić. Spory są powszechne, ale także zróżnicowane ze względu na to, jak są prowadzone. Arthur Schopenhauer przyjrzał się tym, które prowadzimy z perspektywy „ludożerczej”. Sprawdźmy, do jakich rozwiązań doszedł.

Twoje cele

- Dowiesz się, czym jest *Erystyka* jako tekst filozoficzny autorstwa Schopenhauera oraz czym jest erystyka jako określone zachowanie komunikacyjne.
- Zrekonstruujesz obecne w *Erystyce* założenia antropologiczne Schopenhauera.
- Zrekonstruujesz różne formy oddziaływania perswazyjnego.

Erystyka



Grecka bogini Eris

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Erystyka wywodzi swą nazwę od greckiej bogini niezgody: Eris. Skrzydlata bogini nie ma jednoznacznej natury, z jednej strony pobudza do waśni i wojen, włącznie z trojańską, z drugiej – pobudza do współzawodnictwa będącego wyrazem dążenia do doskonałości, charakteryzującego działania pełne pasji i zaangażowania. Najwyraźniej [Schopenhauer](#), nadając zebranych przez siebie sposobom walki na słowa tytuł *Erystyka*, zrezygnował z szerokiego kontekstu znaczeniowego erystyki jako sztuki prowadzenia sporów, który można przywołać poprzez odniesienia do jej pochodzenia od imienia bogini Eris. Znany z pesymistycznych poglądów i szyderczych komentarzy niemiecki filozof także w *Erystyce* skupił się na ciemniejszych stronach natury ludzkiej.

((Tadeusz Kotarbiński

Przedmowa

Idzie autorowi o takie chwytły, których używają w sporze ci, co za wszelką cenę – a więc i za cenę prawdy, słuszności, poprawności wyводу – chcą koniecznie **postawić na swoim**, zrobić tak, żeby było uznane, że oni mają rację.

Źródło: Tadeusz Kotarbiński, *Przedmowa*, [w:] Arthur Schopenhauer, *Erystyka czyli sztuka prowadzenia sporów*, Kraków 1968, s. 6.



Najbardziej znany mit z udziałem Eris to ślub Tetydy i Peleusa, na który bogini niezgody nie została zaproszona. W ramach zemsty rzuciła między boginie jabłko z napisem "dla najpiękniejszej". Rozpoczęła tym samym długi i krwawy konflikt, znany jako wojna trojańska. (Obraz *Sąd Parysa* pędzla Antons Raphaels Mengs, ok. 1757)
 Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.



Ten sam motyw na obrazie *Złote jabłko niezgody* Jakoba Jordaensa, 1633
 Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Zatem Eris staje się tutaj patronką wyłącznie negatywną, wskazującą na konfliktogenność, bezwzględne dążenie do pokonania drugiej osoby, które charakteryzują erystyczną aktywność człowieka. Zupełnie zanika w erystyce definiowanej przez Schopenhauera rozumienie sporu jako rywalizacji wynikającej z pragnienia doskonałości w określonej dziedzinie, a zatem wynikającej także ze znajomości słusznych reguł danej sztuki, rywalizacji szlachetnej, w której osiągamy coś, czego wielkość jest niezależna od nas, choć możemy cieszyć się z powodu szacunku i uznania, jakiego doświadczymy wskutek zwycięstwa.

Logika, dialektyka i dialektyka erystyczna

((Arthur Schopenhauer

Erystyka czyli sztuka prowadzenia sporów

Żałuję, że „dialektyka” i „logika” od tak dawna uchodzą za synonimy; czuję się więc nie bardzo uprawnionym do rozgraniczania ich znaczenia, na co miałbym ochotę; zdefiniowałbym wtedy „logikę” [...] jako „naukę o prawach myślenia, tzn. o sposobach działania „rozsądku” – „dialektykę” zaś [...] – jako „sztukę dyskusowania” (słowo to należy rozumieć w sensie nowoczesnym). – Wtedy oczywiście przedmiotem logiki dającym się określić a priori, bez domieszek empirycznych, są prawa myślenia, działanie rozsądku [...]. Działanie takie występuje wtedy, gdy rozsądek pozostawiony jest sobie bez żadnych przeszkód, zatem podczas samotnego myślenia jakiejś rozsądnej istoty, która niczym nie byłaby wprowadzona w błąd. Dialektyka natomiast zajmowałaby się współdziałaniem dwóch rozsądnych istot, które myślą jednocześnie; jeżeli nie zgadzają się ze sobą, tak jak dwa synchronicznie chodzące zegary, to wynika stąd dyskusja, tzn. walka umysłowa. Gdyby chodziło tylko o czysty rozum, to obie te osoby musiałyby się ze sobą zgodzić. Niezgodność powstaje z różnic, które cechują poszczególne indywidualności i które stanowią zatem element empiryczny. Logika, nauka o myśleniu, tzn. o działaniu czystego rozumu, mogłaby zatem być skonstruowana czysto **apriorycznie**, dialektyka zaś przeważnie tylko **aposteriorycznie**, a mianowicie: bądź na podstawie uzyskanej doświadczalnie znajomości zakłóceń czystego rozumowania, które powstają wskutek indywidualnych różnic objawiających się podczas wspólnego myślenia dwóch rozsądnych istot, bądź też na podstawie znajomości środków, które stosują obaj dyskutanci przeciwko sobie, gdy każdy z nich chce przedstawić swój indywidualny sposób myślenia jako poprawny i obiektywny.

Źródło: Arthur Schopenhauer, *Erystyka czyli sztuka prowadzenia sporów*, tłum. Łucja Konorska, Bolesław Konorski, Kraków 1973, s. 20–22.

((Arthur Schopenhauer

Erystyka, czyli sztuka prowadzenia sporów

Dialektyka erystyczna – to sztuka dyskusowania w taki sposób, aby zachować pozory racji, a więc **per fas et nefas**. Zdarza się bowiem, że

ktoś obiektywnie biorąc ma rację, jednak w otoczeniu, czasem zaś nawet i w nim samym, powstaje wrażenie, że racji nie ma; może to nastąpić wtedy, gdy przeciwnik obalił nasz dowód, co mu się poczytuje za obalenie samego twierdzenia, jakkolwiek mogą istnieć jeszcze inne dowody tego twierdzenia. W takim przypadku sytuacja przeciwnika będzie oczywiście odwrotna: wydaje się, że ma rację, podczas gdy obiektywnie biorąc jej nie ma. Więc obiektywna prawda jakiegoś twierdzenia a przekonanie o jego słuszności dyskutantów i słuchaczy – to są bardzo różne rzeczy. (Dialektyka zajmuje się właśnie tą drugą sprawą).

Źródło: Arthur Schopenhauer, *Erystyka, czyli sztuka prowadzenia sporów*, tłum. Łucja Konarska, Bolesław Konarski, Kraków 1973, s. 23–24.

Natura ludzka jako źródło umiejętności erystycznych

Według Schopenhauera ludzie są z natury źli, ponieważ są:

- próżni i dlatego domagający się bezwarunkowego uznania dla swoich zdolności umysłowych;
- gadatliwi – najpierw mówią, zanim pomyślą, a następnie z uporem bronią swoich nieprzemyślanych wypowiedzi;
- nieuczciwi – własne interesy przedkładają nad prawdziwość głoszonych sądów;
- chytry w doborze środków, dzięki którym ich opinie będą się wydawały słuszne nawet wówczas, gdy będą niesłuszne.

Gdyby ludzie byli uczciwi z natury, to, zdaniem filozofa, zawsze wyżej ceniliby prawdziwość głoszonych przekonań niż zwycięstwo swojej „racji” w sporze.

Arthur Schopenhauer swoje główne dzieło, *Świat jako wola i przedstawienie*, rozpoczął od zdania: „Świat jest moim przedstawieniem”. Wskazywał w nim na znaczący udział naszej woli w kształtowaniu obrazu świata. I zapewne wizję człowieka Schopenhauera można w jakiejś mierze uznać za określoną przez wolę filozofa. Nie należał on na pewno do humanistów zachwyconych pięknem natury ludzkiej, raczej dostrzegał jej wszelkie mankamenty i niedoskonałości. Tam, gdzie widział złą



Jak duża część tego, co słyszymy, jest tym, co chcemy usłyszeć? Czy uszy łączą nas ze światem, czy raczej są rezonatorem dla naszych myśli i przekonań?

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

naturę, ktoś inny dostrzegłby uwikłanie między pragnieniem doskonałości a skromnymi możliwościami rozwoju. Tam, gdzie widział erystyczną, czyli skupioną na pozorze, walkę, ktoś inny mógłby dostrzec poszukiwanie prawdy, na przekór poznawczym ograniczeniom człowieka. *Erystykę* można potraktować jako zwierciadło natury ludzkiej (zgodnie z wolą autora) lub jako lustro, przed którym uczymy się dostrzegać własne i cudze przywary, by próbować je pokonać.

Słownik

aposterioryzm

(łac. *a posteriori* – z tego, co późniejsze, z następstwa, z faktu) stanowisko filozoficzne, zgodnie z którym wyłącznym lub głównym źródłem poznania jest doświadczenie; przeciwieństwo aprioryzmu

aprioryzm

(łac. *a priori* – z góry, z założenia) stanowisko, zgodnie z którym wyłącznym lub głównym źródłem wiedzy jest rozum

Arthur Schopenhauer

niemiecki filozof żyjący w XVIII i XIX wieku, głosiciel pesymistycznych poglądów antropologicznych, które wyraził zarówno w swoim głównym dziele *Świat jako wola i przedstawienie*, jak też w pośmiertnie wydanej *Erystyce*

liberalny

przymiotnik wskazujący na związek z ideologią liberalizmu opowiadającą się za szeroką swobodą w podejmowaniu decyzji przez jednostki

perswazja

świadomie podejmowane działania werbalne na rzecz zmiany poglądów, przekonań, postaw innych osób

prerogatywa

uprzywilejowanie, szczególne uprawnienie

Prezentacja TED

Polecenie 1

Wysłuchaj krótkiego wykładu na temat erystyki. Zrekonstruuuj intencje, jakie osobom korzystającym z chwytów erystycznych przypisuje wykładowca.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/Djygj2diz>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film nawiązujący do treści materiału Erystyka Schopenhauera.

Polecenie 2

Zastanów się, czy każdą erystyczną wypowiedź można uznać za manipulację – znajdź kontrprzykłady dla takiej tezy.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:   

Ćwiczenie 1



Oceń prawdziwość zdań.

Stwierdzenie	prawda	fałsz
Nauka o prawach myślenia to logika.	☐	☐
Dialektyka oznacza sytuację zgody dwóch różnych osób w jednej kwestii.	☐	☐
Zarówno dialektyka, jak też logika są naukami aposteriorycznymi.	☐	☐
Dialektyka erystyczna zajmuje się przekonaniem o słuszności danego twierdzenia.	☐	☐
<i>Per fas et nefas</i> oznacza „wszelkimi dozwolonymi lub niedozwolonymi środkami”.	☐	☐

Ćwiczenie 2



Zapoznaj się z argumentem Schopenhauera na rzecz tezy o tym, że ludzie z natury są źli. Następnie spośród poniższych sformułowań wskaż to, które stanowi element rozumowania filozofa.

((Arthur Schopenhauer

Erystyka, czyli sztuka prowadzenia sporów

Z czego to pochodzi? – Z tego, że człowiek jest zły z natury. Gdyby tak nie było, gdybyśmy byli z gruntu uczciwi, tobyśmy się w każdym sporze starali tylko o to, aby dojść do prawdy, nie bacząc na to, czy zgadza się ona z naszym pierwotnie wygłoszonym zdaniem, czy też ze zdaniem przeciwnika; byłoby to rzeczą obojętną albo przynajmniej całkiem drugorzędną.

Źródło: Arthur Schopenhauer, *Erystyka, czyli sztuka prowadzenia sporów*, tłum. Łucja Konarska, Bolesław Konarski, Kraków 1973, s. 24.

- ☐ Ludzie są z natury źli, bo nie są z gruntu uczciwi.
- ☐ Ludzie wcale nie chcą być źli, ale natura ich do tego zmusza.
- ☐ Żadna odpowiedź nie jest poprawna.
- ☐ Ludzie mogą być zarazem trochę źli i trochę uczciwi.

Ćwiczenie 3



Odpowiedz na pytanie: Czy stanowisko Schopenhauera można uznać za skrajne? Odpowiedź uzasadnij.



Przeczytaj poniższy fragment tekstu Marka Aureliusza, następnie wskaż podobieństwo oraz różnicę w opisie kondycji człowieka w *Rozmyślaniach* oraz *Erystyce*.

((Marek Aureliusz

Rozmyślania, Księga II

Zaczynając dzień, powiedz sobie: Zetknę się z ludźmi natrętnymi, niewdzięcznymi, zuchwałymi, podstępными, złośliwymi, niespołecznymi. Wszystkie te wady powstały u nich z powodu braku rozeznania złego i dobrego.

Źródło: Marek Aureliusz, *Rozmyślania, Księga II*, tłum. Marian Reiter.

☐

Autor *Erystyki* jest wyraźnym miłośnikiem rodzaju ludzkiego, autor *Rozmyślań* zaś mizantropem.

☐

Autor *Erystyki* utożsamia zaobserwowane wady ludzi z naturą ludzką, z kolei autor *Rozmyślań* traktuje wady jako błąd, czyli odstępstwo od właściwej natury.

☐

Obaj autorzy wymienionych dzieł uważają, że wszyscy ludzie z natury są źli.

☐

Obaj autorzy wymienionych dzieł krytycznie przyglądają się ludziom.



Przeczytaj fragment *Potęgi smaku* Zbigniewa Herberta, a następnie wskaż od trzech do pięciu „pojęć cepów”, którymi politycy się obrzucają, zamiast prowadzić merytoryczne spory. Znajdź ich przykłady w debacie publicznej, którą obserwujesz w środkach masowego przekazu.

((Zbigniew Herbert

Potęga smaku

Zaiste ich retoryka była aż nazbyt parciana
(Marek Tulliusz obracał się w grobie)
łańcuchy tautologii parę pojęć jak cepy
dialektyka oprawców żadnej dystynkcji w rozumowaniu
składnia pozbawiona urody koniunktywu

Źródło: Zbigniew Herbert, *Potęga smaku*.



Demaskacja to ujawnienie negatywnej informacji o kimś. Współczesne media umożliwiają różne formy demaskacji. Zarówno w obszarze relacji intymnych (przede wszystkim celebrytów), jak też społeczno-zawodowych (np. w odniesieniu do sposobów otrzymania stanowiska pracy przez osoby zaangażowane politycznie).

Argumentum ad personam to chwyt erystyczny, który polega na atakowaniu osoby, aby wykazać nieprawdziwość lub niesłuszność jej stanowiska. Przykład: *Niech pan mi nie mówi, jak mam rozumieć wywody Arystotelesa, skoro to panu odebrali prawo jazdy za jazdę po pijanemu.*

Odpowiedz na pytanie: Czy demaskacja negatywnych informacji o pewnej osobie, z którą się spieramy, zawsze musi być chwytem erystycznym, czy jednak może być argumentem merytorycznym w dyskusji?



Przeczytaj fragment ze spotkania koleżeńskiej grupy planującej wspólny wyjazd w góry. Następnie spośród wymienionych cech charakteru wskaż te, które wyrażają się w zastosowanych sposobach perswazji.

((Marian: Musimy ustalić, dokąd się wybierzemy. W korespondencji mailowej padły trzy propozycje: Góry Sowie od Kasi, Izery od Wojtka i Bieszczady od Grzegorza. Niech autorzy propozycji nam je przedstawia.

Kasia: Naprawdę muszę cokolwiek uzasadniać? Wszyscy wiedzą, że Góry Sowie to najlepsza propozycja. Ekonomicznie, organizacyjnie i turystycznie. Trzeba być wariatem, żeby proponować Bieszczady, kiedy do Walimia mamy 20 kilometrów. Nie cierpię tej niepotrzebnej, kilkunastogodzinnej mordęgi w pociągach i autobusach. A dlaczego Wojtek proponuje Izery, wszyscy wiemy...

Wojtek: Do cholery, nie życzę sobie takich insynuacji. Moja mama prowadzi świetne schronisko w Jakuszycach i po co ma zarabiać ktoś obcy, skoro możemy mieć super wycieczkę w świetnych warunkach, a moja mama uczciwie zarobi. Może w Górach Sowich byłoby taniej, ale jakość kosztuje, a po całym dniu w błocie i kurzu możemy sobie chyba pozwolić na pewną dozę komfortu. Jeśli komuś brakuje w tym momencie gotówki, mój ojciec prowadzi biuro pożyczkowe...

Grzegorz: W zasadzie mam gdzieś tę dyskusję. Jadę w Bieszczady. Z wami albo bez was. Zaplanowałem zdobycie trzech szczytów w jeden dzień i nie będę zmieniał planów.

☐ pewny siebie

☐ energiczny

☐ arogancki

☐ beztroski

☐ egoistyczny

☐ bojaźliwy

☐ roztargniony

☐ chciwy

☐ agresywny

Ćwiczenie 8



Stwórz pięć wypowiedzi perswazyjnych dotyczących oceny z matematyki, które zarazem będą wyrażać:

- wdzięczność;
- pracowitość;
- zazdrość;
- naiwność;
- chciwość.

Dla nauczyciela

Autor: Ewa Orlewicz

Przedmiot: Filozofia

Temat: Erystyka – czyli Schopenhauerowskie przedstawienie człowieka.

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kultura logiczna.

8. Argumentacja: dyskusja a wymiana poglądów, parlamentarne i logiczne kryteria rzetelnej dyskusji, nieuczciwe chwytły w dyskusji. Uczeń:

- 1) wyjaśnia, dlaczego przykładowa wymiana poglądów nie jest dyskusją;
- 2) zna listę kryteriów rzetelnej dyskusji – parlamentarnych (ustalony porządek wypowiedzi, prawdomówność i życzliwe nastawienie do siebie dyskutantów) i logicznych (zrozumiałość wypowiedzi, określenie przedmiotu i założeń dyskusji) – i stosuje się do nich w praktyce;
- 3) wskazuje przykładowe chwytły erystyczne (ad vanitatem, ad verecundiam, ad ignorantiam, ad personam, ad populum) stosowane w nieuczciwej dyskusji i opisuje, na czym polega ich nieuczciwość.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne (językiem ucznia):

- Dowiesz się, czym jest *Erystyka* jako tekst filozoficzny autorstwa Schopenhauera oraz czym jest erystyka jako określone zachowanie komunikacyjne.
- Zrekonstruujesz obecne w *Erystyce* założenia antropologiczne Schopenhauera.
- Zrekonstruujesz różne formy oddziaływania perswazyjnego.

Cele operacyjne. Uczeń:

- rozwija krytyczne myślenie i sprawności logiczne poprzez analizę wybranych pytań i argumentów filozoficznych;
- omawia poglądy filozofów reprezentatywnych dla poszczególnych epok kultury europejskiej;
- podejmuje rzetelną dyskusję filozoficzną oraz formułuje w niej jasne i uzasadnione stanowisko.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- metoda dociekań filozoficznych.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel udostępnia uczniom e-materiał: *Erystyka – czyli Schopenhauerowskie przedstawienie człowieka*. Prosi uczniów, aby zapoznali się z treścią zawartą w zakładce „Przeczytaj” i przygotowali kolaż lub mem związany z tematem lekcji.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel, po zalogowaniu się na platformie, wyświetla na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika temat lekcji oraz jej cele. Uczniowie wspólnie z nauczycielem ustalają kryteria sukcesu.
2. **Raport z przygotowań.** Nauczyciel, za pomocą raportu dostępnego w panelu użytkownika, weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji: prosi o zaprezentowanie

przygotowanych w domach kolaży i memów. Prosi o uzasadnienie swoich wyborów.

3. **Dyskusja wprowadzająca.** Nauczyciel sprawdza przygotowanie uczniów do lekcji. Następnie prosi uczniów, aby dokonali interpretacji fragmentów wiersza Tadeusza Różewicza *List do ludożerców* i odpowiedzieli na pytania:
- *Co oznaczają powtórzenia zaimka dzierżawczego „mój”?*
 - *Jakie znaczenie ma dla dwóch ostatnich wersów zaimek „mój”?*
 - *Jak przytoczone fragmenty rozumieć w kontekście erystyki?*

Faza realizacyjna:

1. **Praca z multimedium.** Nauczyciel dzieli uczniów na 4-osobowe zespoły. Następnie uczniowie przystępują do pracy:
- zapoznają się z multimedium w sekcji „Prezentacja TED”;
 - wykonują polecenia nr 1 i 2 do multimedium w e-materiale;
 - formułują pytania do treści multimedium przez uczniów;
 - klasa wybiera jedno z pytań, które mogłoby posłużyć wspólnej dyskusji.
- Prezentacja wybranych pytań na forum klasy i wybór jednego z nich. Przygotowanie uczniów do dyskusji.
- Nauczyciel wybiera moderatora, który poprowadzi dyskusję, oraz obserwatora, który na końcu podsumuje jej przebieg.
- Dyskusja nad wybranym tematem z uwzględnieniem odmiennych stanowisk.
- Moderator zachęca uczniów do precyzyjnego formułowania argumentów za i przeciw, szukania powiązań między omawianymi stanowiskami oraz odpowiedzi na pojawiające się w trakcie dyskusji pytania.
- Wybrany uczeń podsumowuje dyskusję.

2. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Uczniowie w parach rozwiązują ćwiczenia 1–4.

Faza podsumowująca:

1. Uczniowie, na podstawie wiedzy zdobytej przed lekcją oraz podczas lekcji, układają trzy zadania quizowe związane z tematem zajęć, które następnie dają do rozwiązania wybranej osobie z klasy. W ten sposób utrwalają zdobytą wiedzę i umiejętności.
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Uczniowie wykonują ćwiczenia 5–8 z zakładki „Sprawdź się”.

Materiały pomocnicze:

- Unger L., *W filozofii pytania są ważniejsze...*, „Przegląd Filozoficzno-Literacki” 2008, nr 2/3, s. 39–52.
- Budzyńska-Daca A., Kwosek J., *Erystyka czyli O sztuce prowadzenia sporów: komentarze do Schopenhauera*, Warszawa 2011.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie mogą wykorzystać medium w sekcji „Prezentacja TED” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.